

Verslag van het KRW-congres 'Eerst Snappen, dan de waterkwaliteit opknappen', op vrijdag 1 juni 2018 bij congrescentrum Regardz in Amersfoort.

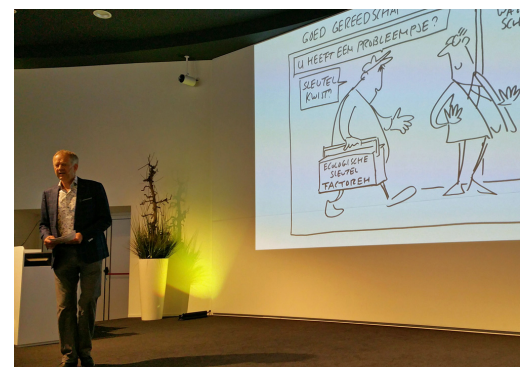

Op zoek naar realistische ecologische doelen en bijpassende maatregelen

Watersysteemanalyses geven inzicht in de ecologische toestand van het water en bieden handvatten voor realistische doelen en kosteneffectieve maatregelen. De basis voor de analyses wordt gelegd door ecologische sleutelfactoren (ESF's). Deze zijn grotendeels gereed voor gebruik. Naar aanleiding daarvan organiseerde STOWA op 1 juni een bijzonder congres over ecologische waterkwaliteit.

Dagvoorzitter Bas van der Wal van STOWA heette aan het begin van de dag alle 150 aanwezigen - merendeels inhoudelijk deskundigen - van harte welkom. Hij schetste in het kort de aanleiding voor deze dag. Binnenkort starten alle waterbeheerders met het actualiseren van de KRW-doelen, zoals Brussel vereist voorafgaand aan iedere nieuwe KRW-planperiode. Deze geactualiseerde doelen moeten de waterbeheerders opnemen in de volgende generatie stroomgebiedbeheerplannen.

Om dit proces in goede banen te leiden is er onder verantwoordelijkheid van de werkgroep Doelafleiding - mede door STOWA - een 'Handreiking KRW-doelen' opgesteld. Hierin krijgen waterbeheerders handvatten aangereikt hoe ze de doelen moeten actualiseren en welke speelruimte ze daarbij hebben. Het uitvoeren van watersysteemanalyses en de bijbehorende systematiek van de ecologische sleutelfactoren spelen in deze handreiking een belangrijke rol.

Passende doelen

Volgens Bas van der Wal geeft de handreiking waterbeheerders de kans om via goede watersysteemanalyses echt te komen tot passende ecologische doelen en bijbehorende maatregelen. De ecologische sleutelfactoren helpen daarbij. Ze ordenen volgens Van der Wal de gedachten, ze ontsluiten de nieuwste ecologische kennis en inzichten, en ze fungeren als goede communicatie-instrumenten. Dat was tijdens de speciale KRW-dag met bestuurders enkele dagen eerder volgens hem ook al gebleken. Deze inhoudelijke dag maakte namelijk deel uit van een speciale KRW-driedaagse, waar bestuurders,

beleidsmedewerkers en inhoudelijk deskundigen werden bijgepraat over de handreiking en de actualisatie van KRW-doelen.

Handreiking

Na deze korte introductie, gaven Marcel Tonkes (foto) van de provincie Overijssel en Lennart Turlings van Witteveen+Bos een presentatie over de handreiking. Tonkes is voorzitter van de landelijke werkgroep Doelstellingen en was als zodanig verantwoordelijk voor het opstellen ervan. Turlings schreef mee aan de handreiking. De aanleiding voor de handreiking - feitelijk een verbeterde en geactualiseerde versie van de handreiking MEP-GEP uit 2006 – is zoals gezegd de vereiste actualisatie van de KRW-doelen voor de komende KRW-

planperiode. In deze nieuwe versie zijn de nieuwste ecologische kennis en inzichten meegenomen, zodat de keuzes voor doelen en bijbehorende maatregelen scherper en beter kunnen worden gemaakt. De handreiking zorgt bovendien voor een transparant, uniform en goed onderbouwd afleidingsproces, waardoor we ons naar Brussel goed kunnen verantwoorden voor de gemaakte keuzes, aldus Tonkes.

Daarna vertelde Turlings iets meer over de handreiking zelf en de daarin onderscheiden stappen. Bij het opstellen hebben meerdere partijen met uiteenlopende specialismen samengewerkt: bestuurlijk, technisch-inhoudelijk en juridisch. “Zorg ervoor dat je bij het afleidingsproces deze specialismen ook in huis hebt. Want je hebt ze nodig,” aldus Turlings.

Watersysteemanalyse

Turlings ging kort in op de wijze van doelaflading. Die komt er kortgezegd op neer dat je start met een watersysteemanalyse. Op basis daarvan bepaal je de begrenzing, status en type en van het waterlichaam, alsook de ecologische toestand. Daarbij tel je de effecten op van *alle mogelijke* maatregelen die je kunt nemen om deze toestand te verbeteren. Dit wordt de Praag-matische methode genoemd. Alleen maatregelen die ‘significante effecten’ hebben op andere functies, of ‘op het milieu in algemene zin’ mag je achterwege laten. En kosten van maatregelen spelen in dit stadium van doelbepaling geen rol, gaf Turlings zijn gehoor mee. Als dit proces leidt tot hogere of lagere doelen, spreekt de KRW van technische doelaanpassingen.

Ruimte

Terwijl kosten zoals gezegd in dit technisch-inhoudelijke spoor geen rol mogen spelen, mogen ze dat wel in het politiek-bestuurlijke spoor. Hierin zit de ruimte voor het maken van afwegingen tussen waterkwaliteit en andere functies, maar ook kosten. Maatregelen met disproportionele kosten, hoef je bijvoorbeeld niet te nemen. Uiteindelijk leidt dit ertoe dat je op basis van deze afwegingen kunt besluiten tot uitstel of afstel van doelen, aldus Turlings. In KRW-jargon: doelfasering of doelverlaging. Pagina 13 van de handreiking bevat een schema met daarin kort alle te nemen stappen.

Heldere aanknopingspunten

Aan de hand van twee specifieke casussen werd daarna de werking en de waarde van de ecologische sleutelfactoren toegelicht voor het uitvoeren van watersysteemanalyses. Bert Hidding van het Hoogheemraadschap van Delfland vertelde de deelnemers meer over een

onlangs uitgevoerde watersysteemanalyse van de westelijke boezem van Delfland. Hoewel de uitkomst teleurstellend was – geen van de ecologische sleutelfactoren voor stilstaande wateren voldeed – bood de uitgevoerde analyse wel heldere aanknopingspunten voor verbetering. Delfland gaat zich de komende tijd focussen op nutriëntenbelasting en verwijdering (i.c. maaibeheer).

Gedegen analyse

Daarna was het de beurt aan John Lenssen van Waterschap Rijn en IJssel die meer vertelde over de door het waterschap uitgevoerde watersysteemanalyse van de Groenlose Slinger. Deze beek slingert vanaf Winterswijk via Groenlo naar Borculo, waar hij uitmondt in de Berkel. In het verleden genomen maatregelen bleken weinig succesvol. Maar een gedegen watersysteemanalyse bood de gewenste inzichten. De problemen bleken zich vooral voor te doen in de afvoerdynamiek. Nu kan het waterschap de juiste maatregelen nemen om te komen tot een robuuste, onderhoudsarme beek, aldus Leussen.

De rest van de dag konden de aanwezigen een keuze maken uit maar liefst tien workshops waarin de werking en het belang van de uiteenlopende sleutelfactoren voor stilstaande en stromende wateren verder werd uitgediept. Voor stilstaande wateren zijn dat drie sets van drie:

- Productiviteit Water, Lichtklimaat en Productiviteit Bodem (de basisvoorwaarden);
- Habitatgeschiktheid, Verspreiding, Verwijdering (aanvullende voorwaarden);
- Organische belasting, Toxiciteit en Context (specifieke omstandigheden).

De ecologische sleutelfactoren voor stromende wateren bestaan uit één set van vier en twee sets van drie sleutelfactoren:

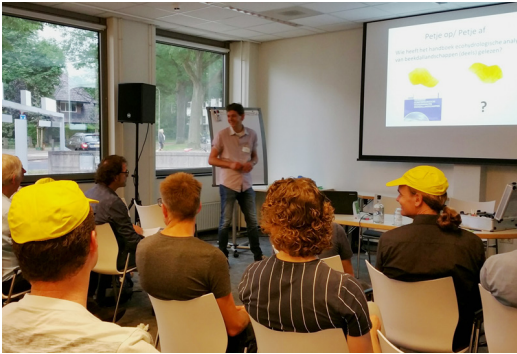
- Afvoerdynamiek, Grondwater, Stagnatie en Natte doorsnede (basisvoorwaarden);
- Connectiviteit, Bufferzone en Waterplanten (aanvullende voorwaarden);
- Belasting, Toxiciteit en Context (specifieke omstandigheden).

Hierbij zij aangetekend dat de sleutelfactor ‘Context’ in feite geen ecologische sleutelfactor is, want het betreft hier geen ecologische afweging. Het is echter wel een belangrijke sleutelfactor, omdat hier uiteenlopende functies van het watersysteem (met mogelijk strijdige doelen) tegen elkaar moeten worden afgewogen. Denk aan natuur, scheepvaart en recreatie.

Casco

Sebastiaan Schep lichtte in zijn workshop ‘Op zoek naar de Big Five’ de belangrijkste ecologische sleutelfactoren voor stilstaande wateren toe. Hierin spelen met name Productiviteit water (i.c. externe nutriëntenbelasting), Lichtklimaat en Productiviteit Bodem (i.c. interne nutriëntenbelasting/nalevering) een grote rol. Deze drie factoren zijn volgens Schep te beschouwen als ‘het casco van je ecologische huis’. Als dat op orde is, kunnen er waterplanten gaan groeien (‘de aankleding van het huis’). Die vormen op hun beurt weer een geschikt habitat voor allerlei macrofauna en vissen. Schep hamerde erop dat je moet

weten waarom de ecologische toestand van een water is zoals die is. Want dan heb je ook inzicht in 'de knoppen waar je aan kunt draaien' om die toestand te verbeteren.

Stromen

Bart Reeze vertelde in zijn workshop 'Van stromend naar stilstaand en weer terug' meer over de hydromorfologie van stromende wateren. Stromende wateren moeten volgens hem - de naam zegt het al - stromen. Want als er (voldoende) stroming is, gebeuren er mooie dingen: erosie, sedimenttransport, sedimentatie. Zo ontstaan er uiteenlopende bodemsubstraten: habitats voor specifieke, beekafhankelijke soorten. De eerste vier sleutelfactoren van stromende wateren (Afvoerdynamiek, Grondwater,

Stagnatie en natte Doorsnede) spelen bij stroming een belangrijke rol. Hij ging dieper in op de vraag hoe we deze factoren goed in beeld kunnen brengen, om uiteindelijk de juiste maatregelen te kunnen nemen. Reeze noemde in dit verband met nadruk het Handboek Geomorfologisch Beekherstel (STOWA 2015-02) en het Handboek Ecohydrologische systeemanalyse beekdallandschappen (STOWA 2017-05) dat waterkwaliteitsbeheerders daarbij kan helpen.

In de laatste workshop Habitatstructuur, Verspreiding en Verwijdering gingen de deelnemers onder leiding van Melanie Boonstra, Rob van de Haterd en Sven Teurlincx op zoek naar de rol van de genoemde sleutelfactoren bij het verbeteren van de ecologische waterkwaliteit. Aan de hand van vijf cases werden de deelnemers uitgedaagd om te kijken waarom de toestand van een gefingeerd water was zoals die was, en welke van de sleutelfactoren een stagnerende rol speelde bij het verbeteren ervan. Een leuke, vrolijke en leerzame exercitie aan het einde van een lange, maar inspirerende bijeenkomst.

Meer weten?

U kunt de handreiking KRW-doelen en het bestuurlijk juridisch kader downloaden op www.stowa.nl, onder Publicaties (STOWA 2018-15). Er is ook een boekje verschenen met uitleg over de werking van alle ecologische sleutelfactoren: 'Ecologische sleutelfactoren voor stilstaande en stromende wateren (2018-24). Ook dit boekje kunt u downloaden op stowa.nl.